portí, espartó, espartonada, espartenya, espardenya, Espardusser, espardenyer, espartenyer, espardenyeria, espardenyada, espardenyot, espardenyejar, espardenyeta, esparcina, espartina, espersina, estribanco, estribancada, estribancar.

Espartina 'berenar', V. *vespertina* (*VESPRE*) *Esparvà, -vall*, V. *esparavany*

ESPARVER, també oc. ant. *esparvier*, fr. *épervier*, del frànc SPARWÂRI id., cf. a-al. ant. *sparwâri*, al. *sperber*, b-al. mj. *sparwer*, neerl. mj. *sperware*. □ *1.ª doc.*: c. 1270, Cerverí, Llull.

Ens conta Cerverí, en la seva Faula del Rossinyol, encaminada a restablir la concòrdia entre Jaume I i l'infant hereu, després Pere el Gran, com un *esparver* es menja les cries del rossinyol (vv. 44, 49, 79, 89, 97, 102, 115, 119). «Aquell cavaller era avuyrer, e --- dementre que --- sguardava si veuria alguna àguila o cornela o *esparver*, o algun altre auçell, en lo qual pogués conèixer ço que desirava a saber ---», Llull (*Blanq.*, *NCl.*, 230.24; II, 139.26); «*esparver*: accipiter». Sempre ha estat un mot d'ús general per anomenar el *Falco tinnunculus* i altres ocells de presa semblants, entre ells l'*Accipiter nisus*, i *Nissa communis* L. (Serradell, *Sota Terra Club M. Terr.* I, 128). Comú també en els escr. Renaix., com Costa i Llobera, Sagarra (*Rondalla d'Esparvers*, 1918, en la seva bona època). I en aquesta forma, sense modificació, segueix usant-se en quasi tot el domini, sense excloure'n els dos dialectes occidentals: *əsparbę́* a Àreu de Vall Ferrera (1933), *esparbę́* a Aitona (1935), «falkǫnz i *esparvę́rs*», Benigànim (1962); *esparver* donen com a forma valenciana Cavanilles (II, 337), benasquesa Ferraz (56). Espècies particulars: *əsparbę́z rǫ́its*, rojos i molt rapissers, Setcases (1936); *esparbę́ sargantanę́*= cast. *cernícalo* Matarranya (Bellmunt de M., 1937), sens dubte el que en diuen en altres llocs *penja-sargantanes*.

Una variant amb anaptixi, *esparaver*, és pròpia de gran part del català occidental, i ja no és recent, car en el text de Cerverí, si bé el compte de les síl·labes exigeix *esparver* en tots els passatges, i el *Cançoner d'Urgell* ho posa així quasi pertot, en el v. 97 aquest còdex, que és del S. XIV i escrit segurament per un copista de la zona Balaguer-Lleida, hi posa la forma amètrica *esparaver*. Ho sento així a tots els pobles de la Vall de Cardós (1934), també a la d'Àssua (Braní, 1959), i cap a les Garrigues (Castelldans, Aspa, Granyena, 1935-6); Arqués ho assenyala a les Borges (*BDLC* VI, 54) i Violant a Sarroca de Bellera (*BCEC* XLV, 287).

En la mateixa forma també pren el sentit secundari de 'trema o filat, xarxa' per pescar en els rius i estanys (Cardós, Sarroca de Bellera, ibidem, 259), i amb aquest també s'usa la variant *esparver*: Àreu, Farrera, 1933, i en els estanys del delta del Llobregat (1932, si bé només els terrassans, no la gent de mar): «és el grau de la Ricarda: sembla com si haguessin aviat l'estany --- el pescador ens havia dit que quan avien l'estany a mar, s'agafa molt de peix amb els *esparvers*», Coromines (*Prometeu* XI, iv, 194; *O. C.*, 282*a*). Del cat. occid. *esparaver* es prengué amb aquest significat el cast. *esparavel* [1568], i en part s'havia usat també en castellà *esparver* [1513] manlleu del català, que durant algun temps, sobretot a Aragó, féu concurrència al cast. genuí *gavilán* (*DCEC* II, 384*b*-385*a*). Val a dir que a l'Aragó, en alguns punts hi hagué també una variant d'evolució ben genuïna, per a l'ocell mateix: *espargüel* a Casp (*BDC* XXIV, 169) i en algun punt de l'Alt Aragó *esparagüé* (Kuhn, *RLiR* XI, 94), si bé en aquesta zona predomina *esparver* (Bielsa, Gistau, Puebla de Ixar, *BDC* XXIV, 169).

Fora del català, i d'aquestes prolongacions, aquest germanisme només és autòcton en l'oc. ant. *esparvier*, fr. *épervier* i en algun dialecte rètic i italià. En germànic el mot és peculiar de les llengües de la branca continental del germànic occidental, i sembla ser compost de SPARWA 'pardal' i ARO 'àguila' pròpiament 'aguilot caça-pardals'. (Cf. Gamillscheg, *RomGerm.* I, 183; Kluge, s. v. *sperber*). L'aplicació a la trema és fàcil de compendre per això mateix: perquè fa amb els peixos com l'esparver amb els pardals.

DERIV.: *Esparveró. Esparverot* (Verd.), cf. *esparriot* supra (potser d'*esparver* contaminat per *falciot?*). *Esparverar* 'aterroritzar, esverar', per l'efecte que fa l'esparver en atansar-se a les seves víctimes [fi S. XIII]: «e·l rey, tot *esparverat*, en son cavayl ---», Desclot (§ 105, *NCl.* III, 172.24), «per ço eren venguts axí *esparverats*, que cuidaven entrar», Muntaner (§ 285, Casac. VIII, 46.25); en la cançó popular vella: «no vull aygua, no, - que vull la teva ànima—. / Ella se'n va a casa - molt *esperverada*. / —Marxeu-me, galans, - marxeu-me de casa, / qu'hi trobat un home - que m'endevinave» (reco. a l'Espluga de Fr., MilàF, 11.11); *vista esparverada* 'dispersa, mirant en totes direccions': «ya n'arriba Don Felip / ab la vista *esparverada*, / pega cop de sabre al fems ---» (cicle del bandit «El Serraller», id., id., 117B).

Reprès pels escr. Renaix. des del principi: «de Líbia arrabassàrem Harpies y Amazones, / per allà *esparverant-les* com a pardals esquerps; / tenyírem sos saulons ab sanc de les Gorgones, / garfint, per escapçar-les, llur dur cabell de serps», *Atl.*, 90; «Quan heu passat una gran pena --- la por de trobar-s'hi un altre cop, *esparvera* més que la mateixa desgràcia: en el cervell s'hi deixonden els records de tots els sofriments a la vegada», Coromines (*Presons Im.* XV, p. 195; *O. C.*, 910*a*); «treballs destinats a *esparverar* el burgès, estirabots d'un snobisme pseudo-revolucionari ---», id. (1928, *O. C.*, 1489*a*), perfecte equivalent del fr. *épater le bourgeois* (preferible a *espaterrar*, el matís del qual no és el que té en aquesta locució).

DERIV.: *Esparveració. Esparveradís. Esparverador. Esparverall. Esparverament* [NOller: «lo desitj d'un desenllàs o altre l'encaminava cap a la botiga de son amo; l'*esparverament* lo desviava a camins oposats», *Croquis del Nat.*, 17].

CPT.: *Esparveracriatures.*